

TURUN
KAUPPA
KORKEA
KOULU
Kielten laitos

Laitoksen johtaja Pertti Widén

Esitelmä Espoon kaupungin
suomenkielisen koululaitoksen
100-vuotisjuhlaseminaarissa
"Koulu kansainvälisyyden
haasteiden edessä" 15.10.1991

Koulun kieltenopetus siltana tulevaisuuteen

TIIVISTELMÄ

- nykytila: panostettu kommunikatiivisuuden lisäämiseen, jolloin kommunikatiivisuudella tarkoitetaan puheen ja tekstin ymmärtämiskykyä sekä kykyä selviytymään tavanomaisista tilanteista puheen ja kirjoittaen; tällöin kieliopillinen tarkkuus ja ilmaisun differointi (tyylitarkkuus) saattavat jäädä toissijaisiksi. Ylioppilastutkinnon muoto määrää keskeisiksi puheen ja tekstin ymmärtämisen.
- puhumisen opettelu korostamiseksi pyritään ylioppilastutkintoon saamaan suullisen kielitaidon testausta
- korkeakoulun näkökulmasta tarkasteltuna kehitys on ollut positiivinen kommunikatiivisuuden lisääntymisessä: uskalletaan avata enemmän suutaan, tekstin ja puheen ymmärtämisen taito on parantunut; negatiivista on, ettei kielioppia hallita eikä halua kielen syvempään opiskeluun ole, kun tunnutaan muutenkin selviytyvän kohdalletulevista tilanteista. Tosin oikeakielisyyttä on helpompi opettaa jälkeenkin päin, kun taas asennekysymysten (suun avaaminen) opettaminen jälkeenpäin olisi ehdottomasti vaikeampaa; tässä suhteessa koulun kieltenopetus on varmasti oikeansuuntaista, muttei riittävää.
- erityisesti kiinnitettävä huomiota kielen syvemmän opiskelun halukkuuden lisäämiseen, kulttuurierojen ja tapatietouden välittämiseen sekä yleiseen kommunikatiivisuuden kehittämiseen, johon kuuluvat kulttuurin ja ilmaisun toisiinsanivoutumisen tajuaminen, yleisten kulttuuripiirteiden tiedollinen tajuaminen, erilaisuuden empatian kehittäminen, vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot sekä persoonallisuuden, erityisesti sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen ja luovuuden kehittäminen nykyisen tietopainotteisuuden tasapainottamiseksi.
- tarvitaan yksilöllisyyden huomioonottamista, tarvitaan tietoa eri sukupuolten erilaisista ilmaisutavoista, oman ja omakulttuurisen erikoislaadun analysointia; "tunne itsesi!" pohjana muitten tuntemiselle.
- tarvitaan oppilaan positiivisen omakuvan tukemista; esim. opettajan kysymykset saattavat olla tässä suhteessa vaarallisia, sillä ne saattavat itse asiassa ollakin nöyryytsstrategioita tai ainakin oppilas voi kokea ne sellaisina; ratkaisuna nähtävästi ennen kaikkea keskusteleva opetus ja ryhmätyö.

Kansainvälistyminen ja integraatio ovat viime aikoina saaneet monesti jopa kirosan sävyn. Ne ovat kaikessa ensimmäisenä mukana, mutta niiden kanssa on melkein kuin lamantorjunnankin kanssa: puhutaan vain säästämisestä, vaikka todellinen hyvinvoinnin lisäys perustuu vain ja ainoastaan työhön. Yhtä vähän kuin lomauttamalla työntekijät saadaan lisää tulosta, yhtä vähän kansainvälistytään, jollei kiinnitetä huomiota välttämättömään pohjaan: kansainvälisissä tehtävissä toimivilla täytyy olla hyvä ja monipuolinen kielitaito, perusteellinen kulttuurin ymmärrys ja oikea asennoituminen, johon kuuluvat myös ihmissuhdetaitojen hallinta. Näihin on panostettava myös huonoina aikoina, jotta todella kansainvälistyttäisiin.

Viime aikoina koulujen kieltenopetuksessa on kiinnitetty huomiota ennen kaikkea kommunikatiivisuuden lisäämiseen. Tässä suhteessa tulokset ovatkin jatkuvasti parantuneet: nyt jo saadaan suu auki, nyt uskalletaan ilmaista asioita vieraalla kielellä, nyt on varsinkin vieraan kielen ymmärtäminen parantunut. Kun aikaresurssit ovat rajalliset, kehitys on tapahtunut osittain muitten taitojen kustannuksella, erityisesti on kärsinyt oikeakielisyyden arvon tajuaminen sekä tyylytarkkuus. Korkeakoulussa joudummekin kiinnittämään erityistä huomiota näihin asioihin - monesti ne tuskastuttavat opiskelijaa, joka ei millään jaksaisi pöntätä päähän saksan kielioppia, "kun ennenkin on sitä ilman tullut toimeen". Erityisesti vuoden vaihto-oppilaana Amerikassa viettäneet luulevat hallitsevansa täydellisesti englannin kielen eivätkä millään haluaisi opiskella lisää ja syventää kielitaitoaan. Kyllä kielten opiskelu aina on raskasta - varsinkin kun kieltä ei koskaan opi "täydellisesti" - mutta oikean asennoitumisen puuttuminen on kuitenkin nähtävästi se kaikkein vaikein este. Yleensäkin meillä kuluu aivan liikaa energiaa oppimisen vastustamiseen, kun emme ole oppineet pitämään japanilaisten tavoin oppimista elämän päätarkoituksena.

Olemme jatkuvasti yksittäistaitojen opettamisen lumoissa, nythän ajankohtaisena on ylioppilastutkinnoissa tapahtuvan puhumisen testauksen suunnittelu, joka tulee vaikuttamaan siihen, että tähän puoleen tullaan opetuksessa vastaavasti kiinnittämään enemmän huomiota - minkä kustannuksella, jää nähtäväksi, pahoin pelkään että oikeakielisyyden. Viimeistään tässä vaiheessa kuitenkin olisi mietittävä kieltenopetusta laajemmasta näkökulmasta: niitten esteitten poistamisena, jotka vaikeuttavat ihmistenvälistä kommunikaatiota. Ennen puhuttiin mm. latinan kielen oppimisen hyödyllisyydestä muitten kielten opiskeluun. Sittemmin se, mitä tällä hyödyllisyydellä tarkoitettiin, ymmärrettiin aivan väärin, kun oppimispsykologisten empiiristen oppimiskokeilujen pohjalta julistettiin - sinänsä aivan oikein - että on tehokkainta harjoittaa juuri sen oppimista, jota halutaankin oppia eikä käyttää siirtovaikutustietä. Nyt puhuessani laajemmista kommunikatiivisista valmiuksista harjoituskohteena vieraan kielen taitojen lisäämiseksi tarkoitan kuitenkin juuri sellaisia tekijöitä, jotka ovat mukana kommunikoinnissa, vaikka emme puilta aina huomaa tätä metsää.

Erityisesti on kiinnitettävä huomiota **kielen syvemmän opiskelun halukkuuden lisäämiseen, kulttuurierojen ja tapatietouden välittämiseen sekä yleiseen kommunikatiivisuuden kehittämiseen**, johon kuuluvat kulttuurin ja ilmaisun toisiinsanivoutumisen tajuaminen, yleisten kulttuuripiirteiden tiedollinen tajuaminen, erilaisuuden empatian kehittäminen, vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot sekä persoonallisuuden, erityisesti sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen ja luovuuden kehittäminen nykyisen tietopainotteisuuden tasapainottamiseksi.

Tarvitaan **yksilöllisyyden huomioonottamista, tarvitaan tietoa eri sukupuolten erilaisista ilmaisutavoista, oman ja omakulttuurisen erikoislaadun analysointia**; "tunne itsesi!" pohjana muitten tuntemiselle.

Helsingin Sanomien "Nuorten posti" palstalla 24. elokuuta 1991 nimimerkki "Nuorissa Suomen(kin) tulevaisuus" kirjoitti, ettei koulu pysty huomioimaan yksilöllisyyttä seuraavasti: "Olen jo pari vuotta ihmetellyt logiikan ja järjen puutetta opetusviranomaisissa. Viimeisen naulan arkkuun löi uusi hallitus, jonka säästötoimet osuivat juuri koululaitokseen. En nimittäin parhaimmalla tahdollanikaan keksi, mistä koululaitoksesamme on varaa säästää. Kouluissa ei nykyisilläkään

ryhmillä pystytään ottamaan huomioon yksilöitä. Hyvin usein olen opettajien ja oppilaiden suusta kuullut ja itsekin huomannut, kuinka peruskoulu ja lukio tekevät kaikista suomalaisista pullamössöä (yleisempi nimitys lienee tasapäisiä)."

Aivan samoin ajattelevat opettajat Suomen Gallupin Valituille Paloille tekemässä tutkimuksessa "Peruskouluun kohdistuvat odotukset ja todellisuus" 1991: yli 70 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että nykyinen peruskoulu ei pysty ottamaan huomioon lahjakkuuseroja. Tasapäistämisestä kärsivät eniten lahjakkaat oppitunneilla.

Kuitenkin tällaisen yksilöllisyyden huomioonottamiseen täytyy olla varoja, muuten koulujärjestelmämme ei vastaa tarkoitustaan. Täytyy pystyä ottamaan huomioon oppilaiden vastaanottokyky, sosiaalisen taustan ja ympäristön leimaamat kommunikaatiotottumukset (joita usein joudutaan modifioimaan vieraan kulttuurin näkökulmasta) ja eri sukupuolten erilaisten kommunikaatiotottumusten ja senmukaisesti erilaisten kommunikaatio-odotusten vaikutus - olivatpa nämä erilaisuudet taustaltaan biologisia taikka erilaisten kasvatuksen tuloksena sosiaalisia.

Tarvitaan oppilaan **positiivisen omakuvan tukemista**; esim. opettajan kysymykset saattavat olla tässä suhteessa vaarallisia, sillä ne saattavat itse asiassa ollakin nöyryytsstrategioita tai ainakin oppilas voi kokea ne sellaisina; ratkaisuna voisi nähtävästi ennen kaikkea olla keskusteleva opetus ja ryhmätyö. Kun Ruotsissa tutkittiin siirtolaisten lapsia, huomattiin, että suomalaisilla oli paras koulutus ja ammattitaito, mutta heikoin itsetunto; työpaikat veivät aina itsetunnon voimakkaammat jugoslaavit ja italialaiset suomalaisten jäädessä nuolemaan näppejään.

Kauppalehden Optio-lehdessä 15.8.1991 (s.64) Digitalin toimitusjohtaja Pekka Roine sanoo seuraavaa:

"Suurin synti, mikä Suomessa on tällä vuosisadalla tehty, on koulujärjestelmä. Aivan erityisesti peruskoulu. Toivon, että historiankirjoitus on näiden kohdalla hyvin ankara. Suomalainen koulujärjestelmä rakentaa yhteiskuntaa autoritäärisen pohjan varaan niin, että mitä tahansa tehdään, se tehdään aina jonkun toisen odotuksia vastaan. Mitä tehdään 12 vuotta koulussa? Yritetään täyttää opettajan odotukset. Tällä järjestelmällä me olemme vahvistaneet tähän maahan hirveitä auktoriteettien kunnioitusta, joka johtaa suomalaiseen johtajatyyppiin.

- Haluaisin kirjoittaa jokaisen työpaikan seinälle: Saa ajatella."

Koulunkin suhteen ja varmasti tosiaan myös koulun ansiosta olemme muuttuneet lallukkakansaksi, joka ei uskalla ajatella omilla aivoillaan ja jatkuvasti potee herranpelkoa ja huonoa omakuvaa. Juuri koulujärjestelmän pönkittämänä menetämme luovuutemme, kahlehdimme itsemme passiivisuuteen. niin että lamantorjumiseksikin luovuutemme riittää keksimään vain erilaisia säästötoimenpiteitä, kun itse asiassa taloudellinen tuloksellisuus on saavutettavissa vain lisätyöllä ja avoimella aktiivisuudella. Perinteisesti on tällaisen passiivisuuden ja korpifilosofoinnin tapaisen mietiskelyn on katsottu kuuluvan slaavilaisuuteen. Viime aikojen tapahtumien todistama perinteestä irtautuminen sielläkin jättää nyt vain meidät suomalaiset nyhjättämään mökille, saunaan ja lähiöpubiin.

Entä mitä tällä kaikella on koulun kielenopetuksen kanssa tekemistä?

On erittäin tärkeätä huomata, että kokonaispersoonallisuutemme vaikuttavat monet erilaiset tekijät ja että kokonaispersoonallisuutemme taas on vaikutustekijänä kommunikaatiossa, jonka hallitseminen on perimmiltään myös koulujen kielenopetuksen tavoite nyt ja yhä enemmän tulevaisuuden näkökulmasta: miten saamme sanomamme perille, miten ymmärrämme vastapuolta, miten pystymme asettumaan hänen asemaansa. Näitten tekijöitten kehittämiseen tarvitsemme tietoa, mutta pelkkä tieto ei kuitenkaan riitä. Tarvitsemme empatiaa, kykyä asettua toisen asemaan. Tämä kaikki lisää emotionaalisen ja sosiaalisen kasvatuksen merkitystä. Arvot ja arvostukset ovat tässä keskeisiä. Itse asiassa olemme huomanneet että insinööritaito ei riitä, tarvitsemme humanistista sivistystä. Ihmisen tulee jälleen olla ihminen.